

მიიღება ხელის მოწერა. ფასი 1 წლ.—5 მან. 6 თვ.—2 მ. 75 კ., 3 თვ.—1 მ. 50 კ., 1 თვ.—50 კ. სოფლის მასწავლებელთ, სამკითხველოებს და უმაღლეს სასწავლებლებში მოსწავლეთ დაეთმობათ 4 მან.

ყოველ კვირეული საზოგადო. მკონო.

მიური და სალიტერატურო ჟურნალი

რედაქცია ღიაა 10—3 საათ.

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკიი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპოზიტის: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ ე ვ ი : საქართველოს ეკლესიის საუნჯე. — შ. ამირჯიბისა. ორგვარი მდგომარეობა. — ბერისა. წარსული, აწმუღ და მომავალ ზიზნობისა. — ალ. ყიფშიძისა. ნუკრის სიკვდილა. — დ. კასრაძისა. დაავადებული დემოკრატიზმი. — რ. გ—ესი. ზატარა ციკლი. — ფარსმან-ფარუხისა. ამბავი გაქსუებულ ჯდამიანის და სმარიტულ გოგონისა. — ირ. სონღულაშვილისა.

მარტო ნიჭიერ ხუროთ-მოძღვრებს, იგი იყო ამასთანავე დიდი მიმდევარი მხატვრობისა. ჩვენამდისაც მოაღწიეს საუცხოო ნახატებმა და ფრესკებმა.

ქართული ეკლესია იმ თავითვე მდიდარი მუზეუმი და წიგნთსაცავი იყო. ეკლესიაში იყრიდა თავს ოქრო და ვერცხლი, თვალმარგალიტი, შესანიშნავი საღვთისმეტყველო მწერლობა და მრავალი ნივთი, რომელთაც ფასდაუდებელი ისტორიული მნიშვნელობა აქვთ. უკანასკნელ ხანებში მრავალი წიგნი ეკლესიიდან მუზეუმებში გადავიდა, მაგრამ იქ დარჩა აუარებელი საუნჯე, რომელიც მაჩვენებელია ოდესღაც გაძლიერებულის კულტურისა. გელათის მონასტერი, სიონის ტაძარი, ანჩისხატის ტაძარი, მარტვილი, ალავერდი, შემოქმედი და სხვა მრავალი ეკლესია-მონასტრები იმდენ საეკლესიო საუნჯეს ინახავენ თავიანთ კედლებში, რომელთა მნიშვნელობა მარტოოდენ ხელოვნების მხრივ—თავი რომ დავანებოთ ისტორიულ მნიშვნელობას, სიამაყე უნდა იყოს ქართველის ერისა.

საქართველოს ეკლესიის საუნჯე

ეკლესია ერთი უდიდესი ფაქტორთაგანი იყო ძველის საქართველოსი. იგი იყო არა მარტო სავანე სარწმუნოებრივ ცხოვრებისა, ეკლესიაში თავს იყრიდა ყოველი დარგი კულტურისა. წირვის შემდეგ ეკლესია სკოლა იყო, სადაც ასწავლიდნენ წერაკითხვას, სხვა და სხ. საგნებს საერო ჭ სასულიერ. ჭ უმაღლეს მეცნიერებასაც. იყალთოს მონასტრის და სხვა აკადემიები ამის მაჩვენებელია. ამას გარდა ეკლესია იყო ის დაწესებულება, რომელიც სათავეში ედგა ქართულ ხელოვნებას. არხიტექტურა ქართულის ეკლესიისა ეხლაც განსაცვიფრებელია, საუნჯე, რომელიც მასში ინახება უდიდესი განძია ქართულ ეროვნულ კულტურისა. ეკლესია ასაზრდოვებდა არა

ხახულის ღვთის მშობლის ხატი გელათში სიამაყეა ქართულის ხელოვნებისა. სიონში დაკრძალული შესამოსლები საქართველოს პარტიარქთა, შესანიშნავი არიან არა მარტო როგორც ისტორიული ნაშთები, ისინი შესანიშნავი არიან აგრეთვე, როგორც

საუკეთესო ნიმუში ქსოვილებისა და ოქრომკედ-ნაკერებისა. ქართულ ხატების ემაღლები აკად. კონდაკოვის აზრით ხარისხით მაღლა დგანან, ვიდრე ბიზანტიის ემაღლები სიმრავლე და სიდიდე ძვირფას თვლებისა, რომლითაც მოჭედულია ქართული ხატები—პირდაპირ განსაცვიფრებელია და ზოგი მათგანი პირდაპირ უნიკებად უნდა ჩაითვალოს. მაგალითად ხახულის ღვთის მშობლის ხატს ამშვენებენ ის თვლები, რომლებთანაც გადაბმულია ერთი საუცხოვო თქმულება თამარ-მეფის შესახებ. მაგრამ ყველას აქ ვერ ჩამოვთვლით, საკმარისია მარტო ისიც, რომ ქართულ ეკლესიებს და მონასტრებს ყველა განცვიფრებაში მოჰყავდა სიმდიდრით და ხელოვნების ნიმუშთა სიმრავლით. საიდან მოიყარა თავი ეკლესიებში ამოდენა სიმდიდრემ? ვინ შეჰქმნა ეს საუკეთესო ნიმუში ხელოვნებისა და მეცნიერებისა? მთელმა ხალხმა, განურჩევლად მდგომარეობისა, მისმა მეცნიერებმა, მისმა ხელოვნებმა. უბედურების უამს ხალხი ეკლესიებში ინახავდა თავის საუნჯეს და გამარჯვებულებსაც ისევ ეკლესიაში მიჰქონდათ ძვირფასი ნადავლი. ამიტომ იგი ეხლაც ქართველებს ეკუთვნის, მისი პატრონი მთელი ერია.

ეხლა, როდესაც რუსეთის სასულიერო მთავრობას სურს საბოლოოდ მოსპოს საქართველოს ეკლესიის თვით-არსებობა, ძალაუნებურად იბადება აზრი, რა ბედი ეწევა ქართველ ერის სულიერ კულტურის მაჩვენებელ საუნჯეს? ეჭვი არ არის იგი წავა მის ხელიდან. ქართული ეკლესიები დაცარიელდებიან და საუკეთესო ნიმუშები ქართულის ხელოვნებისა სატახტო ქალაქთა მუზეუმებში ამოჰყოფენ თავს. ამას ვამბობთ არა იმიტომ, რომ განზრახ განვაცხოველოთ მოსალოდნელი შიში. ამის მაგალითები უკვე გვაქვს. ქართულ ეკლესიის ცარცვა უკვე დიდი ხანია დაიწყო და მისი საუნჯენიც დღითი დღე კლებულობენ. მარტო კავალენსკომ, საქართველოს პირველმა გამგებელმა, იმოდენა საუნჯე გაზიდა საქართველოდან, რომ მისი მემკვიდრეები ეხლაც უმდიდრეს კოლექციონერებად ითვლებიან რუსეთში. გუბერნატორ ლევაშოვის საქციელი ყველას ახსოვს და ცხადია ამასვე სჩა-

დიოდნენ სხვა პირნიც, რომელთაც ყოველთვის ჰქონდათ საშუალება ცარცვა-გლეჯისა.

თუ ასე ხდებოდა მაშინ, როცა ამის უფლება არა ჰქონდათ, რაღა იქმნება მაშინ, როცა მომავალი კრება საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიას მოსპობს და საბოლოოდ დაუქვემდებარებს რუსულ ეკლესიას.

უკვე ეხლავე გვაქვს იმის მაგალითები, რომ როცა რუსები რომელიმე ეკლესიას აახლებენ სრულიად უცვლიან წმინდა ქართულ ელფერს და უკვე საფარის მონასტერია მაგალითი, რომელსაც წმინდა ქართული გუმბათის მაგიერ მორგვალეული რუსული გუმბათი დაადგეს. ცხადია, რაკი ეკლესიათა შეერთება ფაქტი იქმნება, სასულიერო მთავრობა ყველა ეკლესიების განახლებას შეუდგება და იმას გარდა, რომ მრავალ მათგანს რუსულად გამოაცხადებს, არხიტექტურასაც შეუცვლის. ამ რიგად ბიუროკრატიულ აქტის საშუალებით, ერთის ხელის მოსმით სრულიად მოსპობენ მდიდარ და შესანიშნავ ქართულ ხუროთ-მოძღვრების ძეგლებს და ამით საქართველო დაჰკარგავს თავის ორიგინალურ სახეს, იმ სახეს, რომელიც უანდერძა მას წარსულმა.

შ. ამირეჯიბი

ორგვარი მდგომარეობა

ახლო მომავალში სწყდება ძველად ძველ, ისტორიულ ქართულ ეკლესიის ბედი-იბაღი. სწყდება საბოლოოდ მისი სამკვდრო-სასიცოცხლო საკითხი—მიენიჭოს მას ავტოკეფალურ ეკლესიის უფლებანი, ე. ი. ქართული ეკლესია იყოს თავისუფალი და თავის ბედის პატრონი, თუ გახდეს რუსეთის უწმინდეს სინოდის, ან „სასულიერო დეპარტამენტის“ ნაწილი.

ამიტომ გათვალისწინება იმისა, თუ რა მოელოის მას, როგორც პირველ ისე მეორე მდგომარეობაში, ჩვენთვის აუცილებელი ხდება.

ავტოკეფალია მოგვცემს თავისუფალ ქართულ ეკლესიას, თავისუფალ მოღვაწეობით და მოღვაწეებით. ყველა თავისუფალ რწმენის საკითხები გადაწყვეტილი იქნება თვით ავტოკეფალურ ქართულ

ეკლესიისაგან. ამას მოჰყვება აღორძინება ქართულ საეკლესიო სკოლებისა, სემინარიებისა, დაარსება საკუთარ სასულიერო აკადემიისა, სადაც დამკვიდრდება სამშობლო ენა; განვითარდება საეკლესიო და სასულიერო-კულტურული ცხოვრება; აყვავდებიან ქართული ეკლესიები, მონასტრები და აღდგენილი იქნებიან ჩვენი ძველი საეკლესიო ისტორიული ნაშთები; მასთან ერთად მოეწყობა თავისუფალი ცხოვრება ქვრთულ სამწყსოსი; აღორძინდება საეკლესიო ლიტერატურა და გამომცემლობა და ბევრი სხვა... ქართულ ეკლესიის ავტოკეფალიისთან დაკავშირებული იქნება 130.000,000-ან ქართულ საეკლესიო მამულების დაბრუნებაც.

მეორე შემთხვევაში, თუ ქართულ ეკლესიას ავტოკეფალურ უფლებათ საბოლოოდ ჩამოართმევენ, იგი შეუერთდება რუსეთის ეკლესიას და უწმინდეს სინოდის ხელქვეითი გახდება, და ქართულ ეკლესიას წაერთმევა ისიც კი, რაც აქამდის ჰქონდა. გაუქმდება ეგზარხატი. ქართული ეკლესიის ქონება ფაქტიურად და იურიდიულად უწმინდეს სინოდის საკუთრებად გახდება, ქართული ეკლესია ძალაუფლებურად დაჰკარგავს თავის სახეს, ინდივიდუალობას და ტრადიციებს. ქართულ ეკლესიებში შემოღებული იქნება სლავიანური წირვა-ლოცვა და გალობა. ქართველ მღვდლებს და ეპისკოპოზებს, როგორც უბრალო მოხელეებს გადაიყვანენ შიდა რუსეთში და მათ მაგივრად სამღვდლოებას რუსეთიდან მოიწვევენ, ქართულ მონასტრებს უცხო ბერებს ჩააბარებენ და სხვა და სხვა. ამ საშინელ ბოლოს უმზადებს რუსეთის საეკლესიო კრება, ბ. ვოსტოროგოვის და მის გვარ „მამების“ ბელადობით მოწვეული, უძველესს ივერიის ეკლესიას და მის სამწყსოსს—ქართველ ხალხს.

ბერი.

წარსული, აწმეო და მომავალი ხიზნობისა *)

(გაგრძელება II კარისა)

ვიდრე დაწვრილებით განვიხილავთ, თუ რა მძლავრი და საიმედო მფარველობა აღმოუჩინა აღმინისტრაციამ ხიზნობას, საჭიროდ მიგვაჩნია გაკვირვებით მოვიხსენიოთ შემდეგი გარემოება.

*) იხ. „კლდე“, №№ 13, 15, 16 და 17.

ქართლს გარს არტყია სამის მხრიდან კავკასიის ქედი, სურამისა და თრიალეთის მთები. თრიალეთი და მისი ტოტები ბორჯომის პირიდან ტფილისამდე ეკუთვნის სამს დიდ გვარს: ციციშვილებს, თარხნიშვილებს და ჯავახიშვილებს. ბატონ-ყმობის გადავარდნის წინ ეს უზარ-მაზარი მთა და მისი ხეობანი თითქმის არ იყო დასახლებული. ის სამოციკომლი ხიზანი, რომელზედაც იოსებ ციციშვილი ლაპარაკობდა, ბარში სცხოვრობდა და ვაბნეული იყო ბარის სოფლებში. სურამის ქედიც სუსტად იყო დასახლებული. შედარებით ღონივრად იყო დასახლებული კავკასიონის ქედი ხეობანი, ესრედ წოდებული სამაჩაბლო, გორის მაზრაში და საერისთვო გორისა და დუშეთის მაზრაში.

მთა **) ძველად, როგორც დღესა, დიდს გაქირვებას განიცდიდა, მუდამ მშვიერი იყო, რადგან მწიბრი ბუნება და სტიქიონის სიავე ხორბლის მოსავალს ხელს არ უწყობდა. უბაროდ მთა შიმშილით ამოვარდებოდა. ხშირად ორის თვის სამყოფი ქერიც არ მოსდის ხოლმე მთიულს. ამ საცოდავ ჭინახულსაც ხან ნაადრევი ყინვები აფუქებს ხან ნაადრევი თოვლი. ქერი შემოდის მარიამობის თვის შუა რიცხვებში და სწორედ ამ დროს თოვლსაც ჩამოჰყრის ხოლმე კავკასიონზე. ხევსურეთი დღესაც ისევეა მშვიერი, როგორც მეფე ერეკლეს დროს. ქართველი მეფენი მთას, საზრდოს გარდა, ტყვია-წამალსაც უგზავნიდნენ. მთაც უმადური არ იყო ბარისა და ამავე უხდიდა ვაჟკაცობით ღმწნეობით ომსა ღმწნეობაში. ყველას მოეხსენება ამაგი დაღვაწლი ხევსურებისა, საქართველოს ამ შეუდარებელ და უბადლო იმიერ ქორომელთა. არც ამიერი (პირაქეთი) ოსეთი იყო უმადური თვის დედა (მეტროპოლია) ქართლისა. მკიდრო კავშირით იყო შეკავშირებული იგი ქართლის ბედთან და მუდამ იზიარებდა მის ჭირსა და ღმწნასა. თუ ბარი საზრდოსა და საკვებს აძლევდა ოსეთს, ესეც იხდიდა ვალს პირადის მწნეობით, ლაშქარ-ომიანობაში მონაწილეობით და სისხლის დანთხევით. ასე იყო ძველად, თავისუფალ ეროვნულ ცხოვრების დროს, ვიდრე არ დაღუშდა ეროვნულ ცხოვრების მაჯა და არ გასწყდა ძველსა და ახალს შუა ძაფი. შემდეგში კი ყველაფერი აირია, აიღუფხა, ერთურთის დახმარების და მეზობლობის მაგიერ ჩამოვარდა ჭინჭკლიანობა, გვერდზე ცქერა და ალაგ-ალაგ პირდაპირ მტრობის ნიშნებმაც იჩინა თავი, რაც ფრიალ სამწუხაროა და სავალალო.

**) ჩვეულებრივ „მთას“ უწოდებენ კავკასიონის ქედსა.

ბატონ-ყმობის გადავარდნამ ჩვენში მთელი რევოლუცია მოახდინა. როგორც ბარმა, ისე მთამ ძალზე იცვალა ფერი. ნივთიერად ბარი მოუძღვრდა, წახდა, მცირე მამულიანობამ წელში გასტეხა, უხეირო შინაურმა მართვა-გამგეობამ და უწესრიგობამ უარესი საქმე დააყენა ბარს. უმამულო მთაც შეირყა და გაჩაღდა გადმოსახლება. ფშავეთი ერწოთიანეთის ველს მოედო, მშვიერი და უმამულო გუდამაყარი და ხევი სათარხნოში დაბინავდა. ტფილისიდან მოკიდებული მანგლისამდე საჯავახოში (ნაწილში) დღეს მარტო მთიულები მოსახლეობენ. ამ ჯურის ემიგრანტებმა ხიზნობა ვერ შეითვისეს, როგორც გული ეთანადრებოდათ, კანტი-კუნტად იტყვიან ხოლმე, ჩვენც ხიზნები ვართო, მაგრამ ამას ამბობენ სხვისა წახედულობით, გულცივად. ხიზნობით არ ამაყობს, თავი არ მოაქვს. თუ გამოვა რამე ხომ კარგი, თუ არა და ხიზნობის გასამტკიცებლად თავს არ იცხელებენ. იჯარადრობა უფრო ეხებრება და არ უფრთხის საიჯარო პირობას. პირქუშობას და ჯიუტობას არ იჩენს, როგორც ოსი-მთიული და ცოტაოდნად შორაპნელი. ხიზნობა ძვალსა და რბილში განსაკუთრებით მთიულ-ოსს გაუჯდა. იგი ამაყობს ხიზნის სახელით და პირზე სულ ეს წოდება აკერია. სიკვდილის კარამდე მოგყვება ოსი და რაკი ერთხელ დაირქვა ეს საპატიო სახელი, სიცოცხლეს გაიმწარებს და უარს აღარ იტყვის. ყველას თავს მოაბეზრებს და ეცდება თავისი გაიტანოს, თუნდაც რომ შიგ ალარაფერი ეყაროს მისთვის სახეირო და სასიკეთო. სამაჩაბლოდან გამოსული ხიზანი ოსი ისე შეეთვისა და შეესისხლ-ხორცა ამ ინსტიტუტს, რომ უამისოდ სიცოცხლე სიცოცხლედ აღარ მიაჩნია. ხიზნობა თითქმის სწორედ ამ მთიულთათვის გამოუგონია ჩვენს ძველს ცხოვრებას, მაგრამ რაკი ძველმა ისტორიულმა ხიზნობამ დრო-ეპი მოსჭამა, ახალი ბოძები მიუყენეს და გაამაგრეს. რაკი ადმინისტრაციამ ავი თვალი აარიდა ძველის ნანგრევზე აღმოცენილ წერგს, მცენარე ესე მოლონიერდა და შეიძინა სიმტკიცე მუხისა.

მთა-გორიან სამაჩაბლოში და საერისთვოში ორის კატეგორიის ოსობაა დაბინავებული. ნაწილი იყო ყმა-გლეხი, ხოლო მეორე არ განიცდიდა ბატონ-ყმობას. 1864 წელს ყმას მისცეს ნადელი და შეუდგინეს დებულების ოქმები. მათი ბედი საგლეხო კანონმა ცოტა სხვა საფუძველზე ააშენა, ვიდრე დროებით ვალდებულისა. ყმა ოსი ბატონ-ყმობაში იხდიდა ბეგარა-საჩუქარს და ბეგარას, ან ფულს, ან საკლავს—ძროხას და ცხვარს. გადასახა-

დის ერთეულად 1864 კანონმა იცნო კომლი და ნადელს დაარქვა საკომლო. ხშირად ერთს საკომლო ნადელზე ორი-სამი და ოთხი კომლი სცხოვრობდა. ხოლო საკომლოს ერთად იხდიდნენ. სანადელო მამული, უფრო სასახლკარო ადგილები, ისე მცირე იყო ზოგან, რომ თავი კუდს ვერ მოიქნევდა*) ზოგს კომლს გრამოტით ერგო 48 ოთხ-კუთხი საყენი სასახლე ადგილი და ისიც ოთხხუთ ცალკე ნაქრად. ნაქრები შემოვლებულია დიდის ლოდებით, რომ ნიაღვარმა არ წაიღოს, სწორედ ისე, როგორც მთა-გორიან დაღესტანში**)

სამაჩაბლოს მთის მცხოვრებთა მეორე კატეგორიას შეადგენდნენ ისინი, ვინც ბატონ-ყმობის უღელში არ იყვნენ შემბულნი. ესენი მუდამ ეურჩებოდნენ მაჩაბლებს, ჩვენ თავისუფალი ხალხნი ვართ, მთის შვილნი, ბატონ-ყმობის უღელი თავის დღეში არა გვდგამია, არც დავიდგამთ და მამულიც ჩვენიაო. მაჩაბლები კიდევ იმას უმტკიცებდნენ მთავრობას, რომ ყმა-ოსები არ გვემსახურებიან და თავისუფლებას ეძებნო. დავამ პეტერბურგს მიაღწია და 1852 წელს 6 ივლისს ხელმწივე ნიკოლოზ პირველმა ასე გადასწყვიტა საქმე: სადავო მამული იცნო თავად მაჩაბლების საკუთრებად, ხოლო ოსები პირადად თავისუფალ გლეხებად. მაჩაბლებს უფლება არა აქვთ აპყრონ ძალით მამულიდან, თუ თვით ოსებმა არ მოისურვებს ნება-ყოფლობით სხვაგან წასვლა. ივინი ვალდებულნი არიან აძლიონ მაჩაბლებს ათისთავი ყოველგვარ მიწის მოსავლისა. მთავრობამ მაჩაბლებს გაუჩინა საშვილიშვილოდ პენსიონი წელიწადში 600 მანათი ნაცვლად საბატონ-ყმო გადასახადისა. ასე გათავდა ეს ძველისძველი დავა მთისა მთისავე მებატონებთან. დავა შეეხებოდა შვიდს ხეობას: 1. ზროგისას, 2. ჯავი-სას შ. ჯომაელისას, 4. უშუარისას, 5. როკისას 6. კოშკისას და 7. ქეშელთისას. ზროგის ხეობა კავკასიონის ქედის პირ იქითა სძევს, თერგის ხეობაში, ხოლო დანარჩენი ექვსი ხეობა პირაქეთაა, გორის მაზრაში.

როგორც თავისუფალ ოსეთში, ისე საბატონოში მცირე მამულიანობაა, ბუნება მკაცრი და მწირი. უბაროდ ოსეთი ერთს წელიწადს ვერ გასძლებს, შიმშილით გასწყდება. ბატონ-ყმობის გადა-

*) მიყრუებულ მთაში გადასახადი მარტო საკლავია, ხოლო ბარის ახლო სოფლებში მოსავლის მეოთხედია.

**) სასახლკარო ადგილების სიფიწრავის მაგალითები საქმარისად არის მოყვანილი ა. ფრონელის წერილებში გახუთ „ივერიაში“.

ვარდნის უამს მომრიგებელმა შუაეკმა ალექსი კვალიაშვილმა მთავრობას წარუდგინა ბანკის წესდება და ურჩევდა მთავრობას მის დამტკიცებას. ბანკის დაარსების საქიროებას კვალიაშვილი იმით ასაბუთებდა, რომ მთა (ოსეთი) მშვიერია, მარტო მატყული, ყველი და ერბო მოიპოვება, პური კი სრულებით არ მოდისო. ბანკის შემწეობით ოსები საქმელ პურს, ქერს და სიმინდს იყიდებიან ბარში და ვალს გადახდიან საქონლით, მატყლით და ერბოყველითო. მაშინდელს მთავრობას არა ჰქონდა თავი და უნარი ასეთის საქმის მოწყობისა და უყურადღებოდ დასტოვა კეთილშობილი და კაცთ მოყვარეობით გამოწვეული განზრახვა-სურვილი ალექსი კვალიაშვილისა. ვინ იცის, ეგებ სულ სხვანაირად მოწყობილიყო მთის ბედი, თავის დროზე რომ მიექციათ ყურადღება კვალიაშვილის აზრისათვის და გაქირვებულ მთისთვის მაშველი ხელი გაეწვდინათ.

მთა-გორიანი ქვეყანა განა მარტო ჩვენშია, ევროპაშიც ბლომად მოიძებნება ასეთი ადგილები. მოიგონეთ შვეიცარია, ტიროლი. მთა საზოგადოდ პირქუშია და გაუტანელი, მაგრამ პირქუშობასთან მადლიც ახლავს. ნაზი, სურნელოვანი და ნოყიერი ბალახი იცის ზაფხულობით, საქონლისათვის დიდად მარგებელი. გული და სული ნეტარებით გვესება, ოდეს ჰკითხულობ ზურმუხტის სამეფოს — თრიალეთის აღწერას ბატონიშვილ ვახუშტისას. ვისაც ჩვენსავით ერთხელ მაინც უხილავს თავის თვალთ ტურფად აბიბინებული თრიალეთი, პატარაძალასავით კობტად მორთული აბრეშუმის მსგავს სურნელოვან ბალახით, ის თავის სიცოცხლეში ვეღარ დაივიწყებს იმ თვალწარმტაც სურათს. განა მარტო თრიალეთია მდიდარი ნოყიერის ბალახით, მდიდარია იალალებით ფშავეთი, ხევსურეთი ოსეთი და რაქა, მაგრამ რა, ვერ მოვაწყეთ მთა და ველურ და ბარბაროსულ პირობებში ჰლევს სულსა. მთას გზა არა აქვს და კვალი. არ იცის მთამ საქონლის მოვლა და პატრონობა, არ უვარგა ჯიში საქონლისა, არ იცის რძის გამოყენება, ერბო ყველის გაკეთება, ნაწარმოების გამოყენება და იღრჩობა სიბინძურეში. რასაც შოულობს და ჰპოულობს, ლოთობაში (ქელები და ხარნაგი) ჰლუპავს. ერთი სიტყვით, ჩვენი მთა წახდა რუბატრონობით, გაველურდა. გონიერმა ევროპამ კი გონივრულად მოუარა მთას, გონივრულად გამოიყენა მთის სიმდიდრე — ბალახი და ააყვავა პირქუშ მთას შეხინჯული კაცის ცხოვრება. რაკი მთამ თავისი ბედი თვითონვე ვერ გამო-

სქედა, რაკი გარედანაც ვერ მივეშველენით, მოსწყდა მთიული მთას და მიესია იმ კუთხეს, სადაც ცოტადენი ხალვათობა იყო. მთიული: გულდამაყრელი (სადაც, კი ქებაა, რომ კომლზე ჩარეკი სახნავი მოდიოდეს) და ფშავი სათარხნოს და საჯავახიშვილოს მოედო, ოსი საფალავანდიშვილოს, საამირეჯიბოს, საციციანოს და საჯავახიშვილოს. ამათ უნდა მიუმატოთ უმამულო, ან მცირე მამულიანი შორაპნელობა. შორაპნელები დაბინავდნენ უფრო საამირეჯიბოსა და საციციანოში. ნაწილი მოეფინა ბორჯომის ხეობას. ეს დიდი მამული თ. მ. ს. ვარანკოვის დროს ხაზინამ შეიძინა საკუთრებად თავად ავალიშვილებისაგან, ხოლო იმპერატორმა ალექსანდრე მეორემ აჩუქა 1872 წელს თვის უმცროს ძმას, დიდს მთავარს მიხეილ ნიკოლოზის ძეს.

საინტერესოა ისიც, თუ როგორ მოეწყვენ ახალი მოსახლენი ახალ ბინაზე. ხეობაში დაბინავებულნი განვითარდნენ ტყის მუშაობაში. ტყის შეკვრა, სატივე ხის ამორჩევა და მარდად მოჭრა და შემდეგ მისი ჩატანა ტფილისში მტკვრით საუკეთესოდ შეითვისეს ხეობელებმა. სწორედ არტისტები არიან ესენი ტყის შეკვრაში. ცალი არა ჰყავთ ამათ ამ ხელობაში. ბორჯომიდან ახალციხის მაზრაშიაც ავიდნენ და ტყეზე მუშაობენ. ხეობელები სცხოვრობენ სუფთად და სახლები კოპწია და ლამაზები უდგათ. მცირე მამულზე სთესავენ სიმინდს და პურს, მაგრამ წლის სარჩო ვერ მოჰყავთ. უმთავრესი წყარო ცხოვრებისა მეტივეობაა. ხეობელი განსაკუთრებული ტიპია, დღეს იგი აღარც შორაპნელია, აღარც ქართლელი, ნარეგია და თავის-თავს უწოდებს ხეობელს. მხნეა, გაბედული, გულადი და თავმოყვარე. მხნედ იბრძოლეს ხიზნობისთვის, მაგრამ საქმე წააგეს და დღეს იგინი იჯარადრებად ითვლებიან.*)

საამირეჯიბოში ჩამოხინჯული შორაპნელობა ხვნა თესვას მისდევს. ნაწილი შორაპნელობისა გადავიდა თომა ციციშვილისეულ მამულში, მტკვრის მარჯვენე. მათი მოსახლეობის სამზღვარი სოფელ ხცისის ქვევით აღარ მიდის. რიცხვით ეს ხიზნები მაინც და მაინც თვალსაჩინოს არას წარმოადგენენ, ტიპით ესენიც აირივნენ. ქართლელის სიდინჯემ და იმერლის სიმკვირცხლემ მშვენიერი ნაყოფი გამოიღო. გარჯით და უნარით წმინდა ქართლელს გაცილებით სჯობიან. ამ ნარევე ტიპის ზემო ქართ-

*) თავს თავად ხეობელების მიერ ხიზნობის ძებნა ფრიად საყურადღებოა და ცალკე წერილს ვუძღვნით ამ ამავს. ჯეროვანი მასალა ხელში გვაქვს

ლელს ერთის შეხედვით შეატყობ. აქა-იქ სალდა-
თის გამონაცვალ შინელს (მაზარა) აქაც შეხედები,
მაგრამ მოქანცულობა, დავრდომილობა და მწარე
ბედის დამორჩილება არ ეტყობა. ცხოვრებასთან
ბრძოლას მხნედ იტანს.

როგორც ზემოდ მოვიხსენიეთ, ნაწილი ტფი-
ლისის მაზრისა—ვერის ხეობა მანგლისამდე და გო-
რისა ქართველმა მთიულებმა დაიჭირეს. გუდამაყრე-
ლმა, მოხვევამ და ფშაველმა ვერ შეითვისა ისე ხი-
ზნობა, როგორც ოსმა მთიულმა. რაკი სარგებლო-
ბა აგრე რიგად ვერა ნახა რა, მალე გული აიცრუა
და საიჯარო წესზედ გადადიოდა. განმათავისუფლე-
ბელ მოძრაობის შემდეგ ხომ სულ მიანება თავი
ხიზნობაზე ოცნებას და მხნედ შეუდგა მამულის ძე-
ბნას საყიდლად. გუდამაყრიდან გამოსულმა ახალ-
სოფლელებმა ორი მამული შეიძინეს და მესამესაც
მალე იყიდნან. იქნება ასე არც კი გარჯილიყვნენ,
რომ აღმინისტრაციას არ დაეთუთქა მათთვის გუ-
ლი. გუდამაყრელ ახალსოფლელებს ერთი ჩიჩქნა
სახელმწიფო მამული არა აქვთ, თუმცა სახაზინო
ხალხია. შორინად მოსულეებს აძლევენ და მათთვის
არა გაიმეტეს რა. არზებით, თხოვნა-მუდარით დუ-
ნია გაავსეს, მაგრამ ვერ გასჭრა მოწიწებით თხოვნა
მუდარამ. ეს ის გუდამაყრელებია, რომელთა საო-
ცარი უიღბლობა, თავგადასავალი და მწარე ბედი
გაზეთ „ხაკავკაზიეში“ ან-ფარმა ასწერა ორ ფელე-
ტონში: „Бѣдныя Макары изъ Гудмакари“ და
„13 ПУНКТЬ.“ უკანასკნელი სათაური აი რას ნიშ-
ნავს. იჯარით ეჭირათ სახაზინო მიწა „ბედენი“. სა-
იჯარო ქაღალდის მეცამეტე მუხლში ეწერა რომ,
თუ „ბედენი“ დაგვიჭრდა რუსებისთვის, იჯარაზე
ხელი უნდა აიღოთ და კონტრაქტი დარღვეულად
უნდა ჩაითვალოსო.

გუდამაყრელ ახალსოფლელებს სხვა მთიულე-
ბიც ჰხადავენ, მამულს იძენენ საკუთრებად საადგილ-
მამულო ბანკების დანმარებით და იმედია, რომ ამ
სამს-ხუთს წელიწადში ხიზნობის ხსენებაც თავის
თავად ამოვარდება ამ კუთხეში. საერთოდ კი უნ-
და ვსთქვათ, რომ ამ კუთხის მთიულებს ცუდი და
უხმარი მამული უჭირავთ, წლის საკმარისი სარჩო
არ მოსდით და ამის გამო საქონლის მოშენებას
მისდევნენ. განზე ისე თამამად ვერ გადიან, რო-
გორც თუშები და ქიზიყელები. ამათში ბევრია
ისეთი მეცხვარე, რომელსაც 10000 და 20000 სუ-
ლი ცხვარი ჰყავს. იგინი მომთაბარობენ არდაგანს,
ყარსში, განჯა-ერევანში და ჯავახეთში. ვერის ხე-
ობის და საჯავახოს მთიულნი ასე ფართოდ ვერა

შლიან ფრთასა. ქონებით საზოგადოდ უღონონი
არიან, მამულის შეძენის სურვილი კი დიდი აქვთ.
საოცრად ეტანებიან წერა-კითხვას და მწყემსობაში
სწავლობენ ანაბანას. ხელის-შეწყობა უნდა და დახ-
მარება ცუდს ეკონომიურ პირობებში წყოფთ, ხიზ-
ნობის განმტკიცებით კი არა, მამულის შეძენით
შელავათიან პირობებით და საქონლის მოვლა-პატ-
რონობის გაუმჯობესობით.

უმთავრესი კონტინგენტი ახალის ტიპის ხიზ-
ნობისა გამოსულია ბატონ-ყმობის გადავარდნის
შემდეგ სამაჩაბლოდან და საერისთვოდან. ამათ და-
იჭირეს თითქმის სავსებით ფრონის ორივე ხეობანი,
მთელი საფალავანდიშვილო, სახერხეულიძეო, სა-
ფავლენიშვილო, საციციანო (შუაგული და ქვემო
ნაწილი) და საჯავახო. ესენი დროებით ვალდე-
ბულნი იყვნენ, ან ის სახელმწიფო კაცნი, რომელ-
თაც 1852 წელს ნიკოლოზ I თავისუფლება მიანი-
ქა. შორაპნელი, ან ქართველი მთიული ახალს ბი-
ნაზე ოჯახობით ესახლებოდა და ძველს სამშობლო
კერასთან ეკონომიურ კავშირს სწყვეტდა. დრო
გამოშვებით მხოლოდ სალოცავად თუ დაბრუნდე-
ბოდა ძველს ბინაზე, ხატს მოილოცავდა და ახალს
ბინას უბრუნდებოდა. ოსები კი პირველს ხანს მა-
ინც ასე არ იქცეოდნენ. სახიზნოდ ერთი, ან ორი
ხმა თუ წავიდოდა, ორი და სამი ძველს ბინაზე
რჩებოდა და ეკონომიურს კავშირს არა სწყვეტა-
დნენ გარედ გასულნი შინ დარჩენილებთან. მრავალი
მაგალითია იმისი, რომ მამულის პატრონს
სამი ან ხუთი კომლი დაუსახლებია სახიზნო პირო-
ბით, ესე იგი განსაზღვრულ გიდსახადით, თუ რამ-
დენი უნდა აძლიონ ხორბალი, ფული, ძღვენი და
მუშა. რამდენიმე წლის შემდეგ სამი, ან ხუთი კომ-
ლი ოცად და ხშირად ორმოც კომლად გადაქცეუ-
ლა. ასეთი ზრდა და გამრავლება ხელოვნურად
ხდებოდა, რადგან დაბინავებულებს ემატებოდა მე-
ზობლობა, ნათესაობა, მამულის პატრონის დაუკით-
ხავად. ნორმალურს პირობებში, ერი დაახლოვებით
ორმოცდა ათს წელიწადში ორკეცდება, ესე იგი
თუ. ჟამმა და ჭირმა, რაიმე ვადამდებმა სენმა, ან
მტერმა არ დააზარალა ერი, იგი ერთი ორად იქ-
ცევა, მაგრამ სტატისტიკის ეს კანონი ახალ ტიპის
ოსურ ხიზნობაზე არ მოქმედებდა. წინა წერილებ-
ში უკვე იყო ნათქვამი, რომ დიდ მემამულეებს თ.
ციციშვილებს რაღაც 60 კომლი ხიზანი ჰყოლიათ.
დღეს მარტო თომა ციციშვილისეულ წილში 377
კომლი ხიზანია. ცხადია, რომ ასეთის გამრავლების
მიზეზი ბუნებრივი ზრდა კი არ არის, არამედ ხე-

ლოენური. ამ ბოლო დროს ქართლშიც ვეღარ და-
 იტია სამაჩაბლოსა და საერისთვოდან გამოსული
 ხიზნობის მოტრფიალე მთიული და იძულებული
 გახდა პირი კახეთისკენ ექნა. კახეთში ხიზნობის
 პირობით არ იღებენ მამულის მძებნელებს, ან იჯა-
 რით აძლევენ მამულს, ან სყიდვით, მაგრამ ამითი
 ხიზნობა არა მცირდება ქართლში. ერთი ხმა რომ
 კახეთს მიდის, მეორე თავის ფუძეზე რჩება და ელის
 იმ დროს, როცა ხიზნანთა საქმეს გადასწყვეტს მთა-
 რობა. ახალი ხიზანი კარგად ჰხედავს, თუ როგორ
 გადასწყდება საქმე და არა ჩქარობს შეიძინოს მამ-
 მული საკუთრებად, თუნდაც რომ ბედი კარზედ
 მოადგვს.

ჩვენ ვერ ვიკისრებთ იმის გამოძიებას, თუ
 რამდენია დღეს ძველის ტიპის ხიზანი, ან ახლის
 ტიპისა. ვერც იმას ვიტყვი, თუ რა პროცენტს
 შეადგენს ახალ ხიზნობისას ოსი, იმერელი და ქართ-
 ველი მთიული. საგლახო საკრებულოს საქმენი
 სრულიად რომ გადაფურცლოთ, მაინც ამას ვერ
 გავიგებთ. შემდეგში მოვიყვანთ „პროტოკოლების“
 ცნობას, თუ რამდენი სულია აღნუსხული ხიზნად,
 მაგრამ ამ ცნობასაც სიფრთხილით უნდა მოვექ-
 ცეთ. დღეს დაბეჯითებით მარტო ხიზანთა დაბინა-
 ვების ტერრიტორიის აღნიშვნა შეგვიძლიან და კი-
 დეც აღვნიშნეთ ზევით. თამამად და ბეჯითად მარ-
 ტო ამის თქმა შეგვიძლიან, ხიზნობა ქართველ მთი-
 ულების ბინაზე განელდა; ესევე პროცესი მძლავ-
 რად მოქმედობს იმერეთიდან შემოსულ ხიზანთა
 ტერრიტორიაზე. ჩვენ ვიცით სამი მაგალითი ხიზ-
 ნობაზე უარის თქმისა. უარის მთქმელნი ქართვე-
 ლები არიან. ს. ავენგში ორმა კომლმა მაისურაძემ

უარი სთქვა ხიზნობაზე, რადგან მამული იყიდეს
 საგლახო ბანკის შემწეობით; ს. ოსიაურში ერთმა
 კომლმა და ს. ურთხვაში (სურამთან) ხუთმა კომ-
 ლმა. ურთხველი ხაჩიძენი შორაპნელები არიან,
 ყველას პირადად ვიცნობ, რადგან მათმა საქმემ
 ჩემს ხელში გაიარა. გულმა ვეღარ მომიტმინა და
 ვკითხე: ხომ არ ნანობთ, ხიზნობაზე რომ ხელს
 იღებთ და სამუდამოდ ეთხოვებით ძველის-ძველ
 მამა პაპეულ ხიზნობას მეთქი. ბატონო, რა ყრია
 ხიზნობაში. წყალ-წალღებული ხავსს ექიციებოდა, ჩვენც
 ისე მოგვდიოდა. ჩვენ ხიზნობა კი არ გვინდა, მამ-
 მული გვესაქიროება. რაკი მამულს შევიძინებთ სა-
 კუთრებად და მოვისვენებთ, რა თავში ვიხლით
 ხიზნობას. ნიბლია ჩიტსავით ნარზე ვისხედით აი,
 ან ეხლა აგვბარგამენ, ან ეხლაო. მკვიდრი საფუძ-
 ველი არა ჰქონდა ხიზნობას. გულ დამშვიდებული
 არ იყო კაცი ხიზნობაშიო. მაგალითი არ ვიცი,
 რომ ხიზან-ოსს უარი ეთქვას ხიზნობაზე, თუმცა
 ჩემს ხელში ამათს საქმესაც ბევრს გაუვლია. ესენიც
 საკმარისად ყიდულობენ მამულს ქართლში საგლახ-
 ხო ბანკის დახმარებით, მაგრამ ხიზნობაზე უარს
 მაინც ვერ ამბობენ.

ასეთის ჯიუტობის მიზეზი ეგები იმ მაგალი-
 თებმა აგვიხსნას, რომელსაც ქვემოლ საკმარისად
 მოვიყვანთ. მაგრამ თუ მეფის მოადგილის საკანო-
 ნო პროექტი ხიზნობის შესახებ მალე დამტკიცდა,
 უმკველია, ჩვენ გავწვილებით და გამარჯვებული
 ის იქნება, ვინც მაგრად ებლაუქება ხიზნობას.

ალ. ყიფშიძე.

(შემდეგი იქნება).

ნ უ კ რ ი ს ს ი კ ვ დ ი ლ ი

ბაღდადი

(ძღვანელ ვაჟა-ფშაველას)

* * *

..იქ, ცის ცრემლებით მიმორთვილულს ბილიკის პირზე, დღეს მიიძინა, მიიძინა უმან-
 კო ნუკრმა. სიციხის მთის მთის ხმა ჩაუწყდა და ზარის ხმაზე ყოვლი შეჰმოხა ბნელ ძა-
 ძებით მქმუნვარე ქარმა: ხავსმა გაჰშალა სარეცლოდ მწვანე ქათიბი, ვარდმა ცის ცვარნი
 ყელსაბამად მოასხნა რქის ძირს, ზამბახმა კენესით აიახმად ცრემლი აწვიმა, იამ მის გიშრის
 ჩლიქთან იწყო უხმო ქვითინი, პეპელას ფრთები შეესეტყვა ნამთ მარგალიტით და ნაზ ფუტ-
 კარმაც სასომიხლით დაიზუზუნა იქ... ცის ცრემლებით მიმორთვილულს ბილიკის პირზე,
 სად მიიძინა, მიიძინა უმანკო ნუკრმა...

* * *

...ანგელოზთ მღვიმის თანამზავსა განსასვენებელს წყარომ კისკისი შეიცვალა მდულარ ღულუნად, ასკილის ფურცელთ წაშალათ პირზე ღიმილი, მაყვალს ცრემლთ ღვეთმა დაუშრი- ტა ჟუჟუნა თვალნი, მზეც თოვლის ჩაფხუტს მწვერვალიდან გადმოეყუდა, მუნგანცვიფრე- ბით მიაზნია სხივთა ისრები და რა იხილა ამა ქვეყნის უმადურობა, სწრაფ ღრუბელთ ჩრდი- ლი შეიმოსა შარავანდელად და... მყის გაჰშორდა, მყის გაჰშორდა, სხივ დათალხული, ანგელოზთ მღვიმის თანამზავსა განსასვენებელს.

* * *

...როს სიჩუმის ტბას გლოვის ზარმა შეუკრთო ტალღა, მთვლემარე გედებს შეუშალა სიზმართ სვლის ველი, შეკრთა დრიადაც, ცრემლთა ღველფით ფულო გამოსწვა, კენესა და ვიშით გადაჰხედა სპეტაკ სარეცელს, დაიჭურაგა შორს ქალიდან ცელქმა ეთერმა, თავს ლიტანია შემოავლო ნუკრს მიძინებულს, დასწვდა მის მკრთალ ტუჩთ, დაუბრუნა პირველი კოცნა და სასომიხდით ზედ დაჰფურცლა სევდის ყვავილი... როს სიჩუმის ტბას გლოვის ზარ- მა შეუკრთო ტალღა, მთვლემარე გედებს შეუშალა სიზმართ სვლის ველი ..

* * *

...ფრთებ-დაწყვეტილსა დამუნჯებულ ანგელოზთა გუნდს ჯერ არ დაეწყო, არ დაეწყო საღ- მრთო გალობა, გაჰხდა მსოფლიოს მკერდის უბეს გმინვა და ოხვრა, კაემნის შავ-ფრთამ ნაღ- ვლის ჰიმნით იწყო სულთა თქმა, გველმა ქვებს შუა ქერქის გახდა შესწყვიტა წამით, იას კინწი სწყდა, იქ ზამბახმა დაჰხარა თავი, შროშანს ჰალილა გადევრიხა, გაჰქრა ფუტკარიც. პეპელა თრთოლვით გადმოფრინდა სისხლიან მოლზე, ეთერიც სწრაფად შეეფარა შემ- კრთალ ფოთოლთ ჩრდილს... როს ფრთებ დაწყვეტით დამუნჯებულ ანგელოზთა გუნდს ჯერ არ დაეწყო, არ დაეწყო საღმრთო გალობა...

* * *

...დამტირალთ ცრემლი სამადლობელ გუნდრუკის კვამლად არ აჰქმეოდა. არ აჰქმეო- და ღმერთთ საკურთხეველს, როს უდრო-უდროდ წამოიქცა გლოვის სამრეკლო, დაირღვა სრულად შავ ღუმილის თალხი სამეფო, გაჰხდა მყინვართა გრეხილისკენ შმაგი კივილი, მთამ მთას გადასცა იღუმელი საშიშროება და აჰა, იქ, იმ ცის ცრემლებით დართვილულს ბი- ლიკს, საღ მიიძინა, მიიძინა უმანკო ნუკრმა, გამოჩნდა სახე შემურული შვილდის მსრო- ლელი, ლაღად მსრბოლელი მოიმღერდა ძლევის სიმღერას... როს დამტირალთა ცრემლთა წვიმა გუნდრუკის კვამლად არ აჰქმეოდა, არ აჰქმეოდა ღმერთთ საკურთხეველს!..

დ. კასრაძე.

დ ა ა გ ა დ ე ბ უ ლ ი დ ე მ ო კ რ ა ტ ი ზ მ ი

„ტერიტორიალური საკითხით ჩვენ ჯერ მაშინ დავინტერესდით, როცა „კლდე“ ჯერ გამოჩეკილიც არ იყო,“ — ამბობს არ. ჯ-შვილი თავის უკანასკნელ წერილში ხიზნების შესახებ და მიუხედავად იმისა, რომ დიდი ხანია „დანიტერესებული“ ყოფილა, თამამად ითქმის რომ დღესაც არაფერი არ ესმის ტერიტორიალური საკითხისა. რასაც იგი ლაპარაკობს, საკითხის გადაწყვეტა ან გამორკვევა კი არ

არის, უბრალო გადაფუჩჩებაა, და „დემოკრატიუ- ლი“ სიტყვებით დამალვა იმ საგნისა, რომელსაც არ იცნობს. მე მინდა ფებ-და-ფებ მივყვე ამ „პუბლი- ცისტს“, რომ დავანახვო მკითხველს, რამდენად შემცდარ და არა კეთილ-სინიდიისიერ ადამიანთანა გვაქვს საქმე.
ხიზანთა ინსტიტუტს ბ. არ. ჯ-შვილი ბატონ- ემობის ნაშთს უწოდებს. ამით იმასაც ამტკიცებს,

რომ არც ბატონ-ყმობა ესმის რა არის, და არც ხიზნობა. ჩვენს ჟურნალში მთელი თვეა იბეჭდება მეტად სერიოზულ და საინტერესო გამოკვლევა ხიზნანთა საკითხისა, რომელიც ისეთ მკოდნე პირს ეკუთვნის როგორც ა. ყიფშიძეა. ალბად არ. ჯ — შვილი ან არ კითხულობს ამ წერილებს, ან კითხულობს და განგებ არ ესმის. ა. ყიფშიძე ნათლად ამბობს და ამტკიცებს კიდევ საბუთებით და მრავალის მოსაზრებით რომ ბატონ-ყმობასა და ხიზნებს შორის დიდი განსხვავებაა. ბატონ-ყმობა, როგორც თვით სიტყვაც ამტკიცებს **იძულებითი** დამოკიდებულება იყო; ერთის მხრივ იყო უფლება ბატონისა, მეორეს მხრივ უფლებობა ყმისა. ბატონი პატრონი იყო, ყმა-ნივთი. (ბატონ-ყმობის დასახსიათებლად ამ ჟამად ჩვენის აზრით ესეც კმარა, თუმცა ამ განსხვავებაზედ მთელი ტომების დაწერა შეიძლება).

განვიხილოთ ახლა რა არის ხიზნობა. ხიზნობა იძულებით, დამოკიდებულება **არ არის**. ხიზნობა თავისუფალი ხელ-შეკრულობაა მემამულესა და გლეხს შორის. მემამულესა და გლეხს მუდამ შეუძლიანთ გაშორდნენ ერთმანეთს. მართალია, ხიზნობას ჰქონდა ერთგვარი ელფერი ადათისა, რომლის ძალით შეუძლებელი იყო იჯარის გადიდება, განაჩენის წინააღმდეგ წასვლა, მაგრამ ესეთი ელფერი პირობით ხიზნის სასარგებლო იყო. მაშასადამე რა აქვს საერთო ხიზნობას ბატონ-ყმობასთან?

და გვიჩვენოს არ. ჯ-შვილმა ის საბუთები, ის თავისი საკუთარი მოსაზრება მაინც, თუ საგანი სხვაგან არსად შეუესწავლია, რომლითაც მტკიცდებოდეს ბატონ-ყმობის და ხიზნობის ერთგვარობა ან მსგავსება.

თვით ბატონ-ყმობის დროსაც ხიზნობა ისეთი თავისუფალი ინსტიტუტი იყო, რომელიც **სანატრელი** იყო ყოველი ყმისათვის; ბატონს იქნება სიამოვნებითაც გადაექცია ხიზანი ყმათა, მაგრამ ადათი ნებას არ აძლევდა. ხიზანს თავისუფლად შეეძლო მოძრაობა და თვით გაჭირებული ყმები, შეწუხებულნი ბევრჯერ ბატონისაგან, ეძებდნენ საშველს ხიზნობაში.

არაფერი ეს არ იცის არ. ჯ-შვილმა დააცხადეს კია — ხიზნობა ბატონ-ყმობის ნაშთიაო.

ვნახოთ ახლა როგორ სწვევტს იგი ტერიტორიალურ საკითხს. ამას წინად ჩვენ მოვიყვანეთ არ. ჯორჯაძის აზრი ტერიტორიის და ხიზანთა საკითხის შესახებ. არ. ჯ-შვილს ჰგონია, რომ არ. ჯორჯაძე ამ საკითხში, როგორც

ავტორიტეტი გამოვიყენეთ. ეს შემცდარი აზრია: სამკვდრო-სასიცოცხლო საკითხებს ავტორიტეტები არა სჭირდებიან. თუ არ. ჯორჯაძე ვახსენეთ, მხოლოდ იმიტომ რომ დაგვენახებინა, როგორ წაჯე-უკუეჯკობას თამაშობენ „სახალხო გაზეთში“ და რამდენი პარასკევი აქვს იმ ჯგუფს, რომელმაც ვერაფრით ვერ გამოარკვია თავისი პროგრამა და აქამდის ვერ გაუგია, რა არის დედა ძარღვი დღევანდელ ქართულ ნაციონალურ პოლიტიკისა. თუ ა. ჯორჯაძის აზრი ისე ვრცლად მოვიყვანეთ — ეს იმიტომ კი არა, რომ ჩვენთვის იყოს იგი ავტორიტეტი ამ საკითხში, არამედ იმიტომ, რომ „სახალხოელებისათვის უნდა ჰქონდეს დიდი ფასი მათი ლიდერის ყოველ აზრსა და თუ იმას არ მოერიდნენ და ს. დემოკრატების საყვედურზე: „არჩილ ჯორჯაძე პროტექციონიზმს ასე უყურებდაო“, მარტო იმით და გასცეს პასუხი, რომ **„წინად ასე უყურებდა და მერე შეიცვალაო“**, რა გასაკვირველია ეხლა არჩილ ჯორჯაძის **მკაფიოდ** ნათქვამს აზრებს **სხვა** შინაარსი მიაწერონ? სად არის გარანტია, რომ ორი წლის შემდეგ კიდევ არ გამოიჩიკება ვინმე ახალი არჩილი III და არ იტყვის: „არჩილი I სცდებოდა, არჩილმა II-მ გაასწორა და ახლა მე ვამტკიცებ, რომ ორთავენი ღრმად შემცდარნი იყვნენო“, ან თითოს მათგანს სამ-სამი ერთ-ერთის მოწინააღმდეგე აზრი არ ექნება სხვა და სხვა დროსა?

იძულებულნი ვართ კვლავ გავიმეოროთ არ. ჯორჯაძის სიტყვები:

„ეროვნულ პრობლემის სიძნელე თეორიული სიძნელე არ არის.

„თეორიაში ყოველივე მწყობრად სწყდება და ჰლაგდება. სიძნელე იწყება იმ დროიდან, როდესაც ეროვნული პრობლემა გინდათ გადასწყვიტოთ კონკრეტულ პირობების მიხედვით...“

„როდესაც თქვენ ხედავთ, წინად პოლიტიკურად დამოუკიდებელს რამდენსამე ერს, ერთმანეთში ჟამთა ვითარების გამო არეულს, როდესაც ამ არეულობის გამო ფერხდება კულტურული განვითარება თვითეულისა, და როდესაც ეს **ერნი ამასთან დამონებულნიც არიან სხვა ძლიერ ერის მიერ, რომელსაც ჰსურს გასაქვიფოს სხვა და სხვა ელემენტები მის მიერ დაწესებულ სასტიკ პოლიტიკურ ფორმებში**; როდესაც თქვენ ჰხედავთ, რომ ყველა ამის გამო გამოაშკარავდა რასიული, ლინგვისტური, სარწმუნოებრივი და ეკონომიური ქიშპობა და მტრობა არა მარტო ორ

კლასს შორის, არა მებატონეთა და ყმათა შორის, არამედ სხვა და სხვა ერთა შორისაც, სხვა და სხვა ერთა დაჩაგრულ კლასთა შორისაც—მაშინ იწყება სიძნელე ეროვნული პრობლემის გადაწყვეტისა... ჩვენში სწორედ ამ კონკრეტულ პირობების მიხედვით უნდა გადასწყდეს ეროვნული პრობლემა, წინააღმდეგ შემთხვევაში მას უქმ-ადამიანთა უქმი ლაყბობის ელფერი ექნება. *)

და რომ არ. ჯ-შვილისთანა „უქმ-ადამიანთა უქმი ლაყბობის ელფერი“ არა ჰქონოდა მის სიტყვებს, იგი კონკრეტულ პირობებში იხილავს ხიზანთა საკითხსაც და ხედავს, რომ ოსებმა დაიჭირეს სხვის ტერიტორია, „დროებით—ვალდებულ გლეხებისგან ჩამორთმეულ ჩამონაჭრებზედ“, ის ხედავს, რომ ოსები ბიუროკრატის ხელში პოლიტიკურ იარაღად იქცნენ, რაზედაც პროტესტს აცხადებს და ამაზე არ. ჯ-შვილი სწერს: „არ შეიძლება არ. ჯორჯაძეს ისეთი შეხედულება მივაწეროთ, ხიზნობის საკითხზე, რანაირსაც დღეს „კლდე“ იცავს.“ ეს პასუხი არ არის, ჯორჯაძე უპასუხოდ დარჩა.

ჩვენ ვწერდით, რომ ჯორჯაძისთვის ნათელია, რომ ოსების იმიგრაციას არავინ ეღობება წინ, იმ დროს, როდესაც ქართველობას გადასახლ-გადმოსახლების გზები ყველგან შეკრული აქვს. აღმოჩნდა, რომ ქართულ ემიგრაციას საქართველოს და მთელ კავკასიის ფარგალშიაც გასაფალი გზა არა აქვს, მაშინ როდესაც მიწით გაპირვებულ ქართლს მთიდან ჩამოსული ხალხი ესევა; აღმოჩნდა, რომ ყმათა მსვლელობაში, საქართველოს საუკეთესო პროვინციებში, სადაც ძველად ქართული კულტურა ჰყვავდა, დღეს ოდნავ და მოსჩანს ქართულ ეროვნების ნაშთი, რადგან იქ ეროვნული შემეცნებაც მიმქრალა, ენაც ისპობა.

ჩვენ არც მისვლა-მოსვლის წინააღმდეგნი ვართ, არც უცხოელების გარეკის აზრი გვაფრთოვანებს, ჩვენ ვამბობთ მხოლოდ, რომ ემიგრაცია-იმიგრაციის საკითხი მოწესრიგებული უნდა იქმნას თანახმად სამართლიანობისა... (ხაზი ა. ჯორჯაძისა) ჩვენ გვინდა დაუკარგოთ ემიგრაცია-იმიგრაციის სტიქიური ხასიათი და ამასთან გვინდა რომ იგი გაბატონებულ ბიუროკრატის ხელში პოლიტიკის იარაღად არ იყოს“ **) (გვ. 55, 56).“

*) ხაზი ჩვენია. რ. გ.

** ხაზი ჩვენია.

ამ ხაზგასმულ სიტყვებს ჯორჯაძისაგან და ხაზგასმულს ჩენგანაც, ჩვენ საგვებით ვაღვირებთ და არ. ჯ-შვილი მაინც სცდილობს რაღაცა სხვა აზრი მიაწერს და არა ის, რასაც ყველა თვალხილული ადამიანი მიაწერს. მაგრამ ნათქვამია: თვალთ ბრმა ქკუით ხედავსო და ქკუით ბრმა თვალთაც ვერა ხედავსო.

ამ წინასიტყვაობის შემდეგ, არ. ჯ-შვილი გადადის იმაზედ, თუ როგორ უნდა გადასწყდეს ხიზანთა საკითხი და, რაკი აქ მხოლოდ საკუთარ აზრებს გვიწილადებს, განსაკუთრებით უხერხულ მდგომარეობაში ვარდება.

როცა ბიუროკრატია ქართულ ტერიტორიას სხვებს ურიგებს არ. ჯ-შვილი ამას დემოკრატიზმს უძახის.

როცა ჩვენ ამის წინააღმდეგნი ვართ—არ. ჯ-შვილი ამას რეაქციონერობას უწოდებს.

თუ როგორი „დემოკრატიული პრინციპების“ მიხედვით აპირებს ბიუროკრატია ხიზანთა საკითხის გარდაწყვეტას, სჩანს უბრალო მაგალითიდანაც. არ. ჯ-შვილი, ეს „უკიდურესი მემარცხენე“, და მეფის მოადგილის საბჭო-უკიდურესი მემარჯვენე, შეხმატკბილებულნი სწყვეტენ ჩვენი ეროვნული საკითხის ერთ ერთს მუხლს და „სახალხო გაზეთს“ ერთხელაც ფიქრად არ მოუვა: quid quid est, timeo danaos et dona fentes. (რაც უნდა იყოს, ვუფროთხი დანაელებს, თუნდაც საჩუქარი მოჰქონდეთო.)

აი როგორ სამართლიანად და დემოკრატიულად აჯილდოვებს ბიუროკრატია ხიზნებს... სხვისი ნაოფლარით. მაშინ როდესაც ბინადარ ქართველ გლეხს პაწია „სანადელო“ ჩამონაჭერში უზომო ფასს ახდევინებს:

ქართლის მიწები, რომლებიც ერთად ერთ თავისუფალ ტერიტორიალურ ფონდათ ჩაითვლებოდა, საცა შესაძლებელი იყო იმიგრაცია, ვსტკვათ, იმერლობისა, რომელიც მიწის სივიწროვეს გაურბის ჩრდილოეთ კავკასიაში და უკანასკნელ დროს ამერიკაშიაც კი, — დღეს მთლად ოსების ხელში უნდა გადავიდეს მაშინ, როცა ოსებს მთაში იმისთანავე ნადელებიცა აქვთ, როგორც 20 დეკემბრის კანონით განთავისუფლებულ ქართველ გლეხებს. რა მიზეზია ასეთის გულუხვობისა და „სამართლიანობისა“ ბიუროკრატისაგან, რომელიც ყველგან და ყოველთვის უფრო გლეხების შევიწროვებაზედ ზრუნავდა ხოლმე. რაღა ხიზნები გაუხდათ ასეთ საყვარელ გლეხებად, რომ მათთვის

ექსპროპრიაციასაც არ უფროხიან კერძო საკუთრებისას?

და რამდენადაც ეს პოლიტიკური ნაბიჯი კარგადა აქვს შეგნებული ადგილობრივ ბიუროკრატიას, რომელიც სცდილობს დაარღვიოს ჩვენი ეროვნულ-ტერიტორიალური მთლიანობა, იმდენად შეუგნებლად ხელს უწყობს ამ პოლიტიკას ჩვენი ავადმყოფი დემოკრატია. ს. დ. რომ ასე სწყვეტენ საკითხს — ეს გასაკვირველიც არ არის, რადგან მათთვის ყველა ეროვნული მოსაზრება მართლაც საფრთხობელაა, მაგრამ ამასვე რომ სჩადის „ავტონომისტი და ტერიტორიის დამცველი“ — ეს მის სრულ სიბეცეს ამტკიცებს. არჩილ ჯორჯაძე არას დროს არ გადასწყვეტდა ამ საკითხს, როგორც არ. ჯ — შვილი, მაგრამ ესეთი წაჯე-უკუჯეკობა ჩვეულებაა ყველა ხელოვნურად შექმნილ პარტიისა, რომელსაც სურს შეუგუოს ერთმანეთს, ის დღევანდელი კონკრეტული პირობები ცხოვრებისა, რომლებიც მის გავლენას არ ექვემდებარებიან და ის იდეალი, რომლის განსახორციელებლად თითს-თითზედ ვერ აკარებს.

ჩვენთვის ისიც ახალი აღმოჩენაა, რომ ფორმულა „საქართველო ქართველებისათვის“ თურმე რეაქციონური **გაბატონებულ** ერთა აზროვნებაა და ეს მთელ საქართველოს სამხედრო ბანაკად ვადაქცევს. ყველა ფორმულა იმდენად არის რეაქციონური, თუ როგორ შინაარსს გაახვევთ შიგბ და რა პირობებში ანხორციელებთ ამ ფორმულას. ჩვენ კი გადაჭრით ვაღიარებთ, რომ როგორც დევნილ ერს, არავითარი **საშუალება არცა გვაქვს და არცა გვსურს გვეკონდეს** სხვა პატარა მოსახლე ერთა დასაჩაგრვად, ან განსადევნელად. ჩვენ პირიქით თავს ვიცავთ იმ პოლიტიკისაგან, რომელიც ძალმომრეობით სარგებლობს და ჩვენის კისრიდან ასუქებს უცხო ელემენტებს. ჩვენ **ოსებს** კი არ ვებრძვით, რადგან ხიზანთა საკითხის გადაწყვეტა სრულებით **მათზედ** არ არის დამოკიდებული, არამედ პროტესტს ვაცხადებთ ბიუროკრატის პოლიტიკის წინააღმდეგ, რომელიც **სხვისი ხარჯით** აპირებს ოსების გაძლიერებას. და თუ ეს უბრალო და მარტივი აზრი ვერ გაუგია არ. ჯ — შვილს, რა გასაკვირველია, რომ რთულ ეროვნულ საკითხებში არჩილი II-ე არჩილ I-ს ეროვნულ შეგნებასაც კი უბღალავს. არ. ჯ — შვილს ორი „მოსაზრება“ აქვს მოყვანილი იმის შესახებ, თუ როგორ შეიძლება გადაწყვეტა ეროვნული საკითხისა. პირველი ისეთი შეუსაბამოა ჩვენ პირობებში, რომ მარტო ავადმყოფს თუ და-

ესიზმრება და ამაზედ არ შეეჩერდები, მაგრამ...

«მეორე შეხედულება შეიძლება იყოს ასეთი. საქართველო ქართველებისათვის კი არ უნდა იყოს, საქართველო უნდა იყოს ყველა იმისთვის, ვინც საქართველოში სცხოვრობს, მისი მომავალი სწამს და დარწმუნებულიცაა, რომ საქართველოს ბედნიერება მისი ბედნიერებაც იქნება. საქართველოს პოლიტიკური იდეალი საქართველოში მცხოვრებ ერთა საერთო იდეალი უნდა იყოს“. **დღეს** ბრმა უნდა იყვეს ადამიანი, რომ არა ხედავდეს, თუ როგორ გვავიწროვებენ, როგორ აცლიან გვერდებს ჩვენ სამშობლოს ისინი, ვის ხელშიაც ძალაა; თვალნი დაშრეტონი უნდა ჰქონდეს იმას, ვინც ვერ ხედავს, თუ როგორ აძლიერებს თვით მთავრობა იმ ელემენტებს, რომელნიც ჩვენ გვასუსტებენ შეგნებულად და შეუგნებლად და ამ დროს თქმა იმისა რომ საქართველო „ყველა იმისთვის უნდა იყვეს, ვინც საქართველოში ცხოვრობს“ განა უფრო არ წაახალისებს საქართველოში უცხოთა გადმოსახლებას?

გულუბრყვილოა ის ადამიანი, ბეცი ის პოლიტიკოსი, რომელიც ტიკტიკებს: „საქართველოს პოლიტიკური იდეალი საქართველოში მცხოვრებ ერთა საერთო იდეალი უნდა იყვეს“.

კარგი და პატიოსანი: **უნდა** იყვეს, მაგრამ რომ არ იყვეს, ან რომ არ არის?

განა დაავიწყდა არ. ჯ — შვილს, რომ ორიოდე დღის წინად „სახალხო გაზეთი“ მეთაურში ეკამათებოდა „ჰორიზონს“, რატომ არ სცემ პატივს ჩვენ პოლიტიკურ იდეალსაო; განა დაავიწყდა არ. ჯ — შვილს, რომ არჩვენების დროს **მარტოოდენ** ის გამოაშკარავდა, რომ სომხობის „მოწინავე“ ხალხი **წინააღმდეგია** ჩვენი პოლიტიკური იდეალისა? განა დაავიწყდა ქალაქებში და სოფლად რა ბრძოლაა გამწვავებული ამ ნიადაგზედ? განა ისიც დაავიწყდა რომ „რკალივით გვარტყავენ“ გარშემო შიდა გუბერნიებიდან გადმოსახლებულთ? განა ისიც დაავიწყდა თუ როგორ გვიბღალავენ ენას და დღეს ეკლესიის ავტოკეფალიას ბოლოს უღლებენ? განა არ ახსოვს, რომ ოსებს **უქმნიან** ლიტერატურას და მფარველობას უწევენ 60 წლის განმავლობაში მხოლოდ იმიტომ რომ ოლსტერი მოგვიმზადონ? და თუ ყველა ეს არ ახსოვს, თეორეტიულად მაინც როგორ არ ესმის, რომ ყველა ეროვნებას სურს ბუნებრივად არა მარტო შეინარჩუნოს ის, რაცა აქვს, არამედ მეტიც შეიძინოს და საზღვარი ამ მისწრაფებას უნდა შეთანხმებამ დაუდოს, სამართლიანმა გადაწყვეტამ საკითხისა: „საქართველო ქართველ-

ბისთვის“ და როცა ამას ხელოვნურად წინ უყენებენ სხვათა გასუქებას ჩვენი ხარჯით, მაშინ მოვალე ვართ თავი დავიცვათ. თავი დავიცვათ ბრძოლით არა იმათთან, ვისაც თავზე გვასვამენ, არამედ იმათთან, ვინც თავის თავადაც გვასხდებიან და სხვებსაც გვასვამენ.

რასაკვირველია, ჩვენ ამ ბრძოლაში ყველა იმ საშუალებასა ვხმარობთ და ვიკვლევთ, რომელსაც გვირჩევენ ჩვენი ჟურნალიდან ამოწერილი სიტყვებით არ. ჯ—შვილი: „საერთო ეკონომიური აღორძინება, მიწების მობილიზაციის სასურველი მიმართულება, სათანადო საკრედიტო დაწესებულებანი...“ და სხ. და არა რაღაც მექანიკურს (?) და ხელოვნურს, მაგრამ ესეთი პოლიტიკა თუ არ შეეხებოდა იმ ელემენტებსაც, რომელსაც ხელოვნურად გვისახლებენ სახლში—ეს რაღაც გაუგებრობაა, ეროვნულ შეუგნებლობის ბრალია.

არ. ჯ—შვილს რაღაც „ახალი სოციალური ჯგუფების იმედი აქვს, რომელნიც იბადებიან და ეკონომიურ კონკურენციის სარბიელზე გამოვლენ და თვისი საკუთარი ძალ-ღონი აც გაუმკლავდებიან მოწინააღმდეგეთ. — ეს რასაკვირველია ასეთ და ცხოვრება ჯ—შვილის რეცეპტით არ მოძრაობს, მაგრამ რა დამოკიდებულება აქვს ამ ჯგუფებთან ჩვენს „პოლიტიკურ პარტიას“, როგორ ხელს უწყობს მათს გამოვლას—თავი და თავი საკითხი ეს არის, თორემ ჯიბეში ხელები ჩავიწყობთ და ვიძახოთ: დაიბადებიან ჯგუფები და ისინი გადასწყვეტენ ეროვნულ საკითხს—ეს ვერაფერი მოქმედება და ბრძოლაა. ჩვენც მავას ვამბობთ, რომ „სახალხოელთა“ პარტია იძულებულია უქმად იჯდეს და უქმად ლაყობდეს, ვინაიდან კონკრეტულ და რეალურ საკითხების გადასაწყვეტად იგი იძულებულია ადგილი სხვას დაუთმოს და თვითონ სიტყვების ქარბუქით დაკმაყოფილდეს მხოლოდ.

„უნდა შევეცადოთ ქართველი ხალხის ეკონომიურად მოღონიერებას და მაშინ იგი შესძლებს როგორც არსებულის შენარჩუნებას, ისე დაკარგულის დაბრუნებას“, ამბობს ბატ. არ. ჯ—შვილი ახირებული დებულებათ! თუ სხვისთვის მიცემული მიწები დასაბრუნებლად მიაჩნია, განა გონიერი ადამიანი იტყვის ვინმე: დეე მიეცეს და მერე დავაბრუნებთო. ან რიდათი აპირობს ჩვენი ხალხის ეკონომიურად მოღონიერებას, როდესაც იმ ნიადაგს, რომელიც ერთადერთ საშუალებას შეადგენს ჩვენი ეკონომიური აღორძინებისას, იგი უხვად სხვებს გაუბოძებს? „უნდა“ შეიქმნას ისეთი პოლიტიკური

პირობები... თუ ასეთი პოლიტიკური პირობები დამყარდა და სხ. ქართველი ერი ყოველთვის მოახერხებს თავის უპირატესობის*) შენარჩუნებას, ამბობს იგივე არჩილი. ეს ხომ იგეთივე დავაა, თუ რომელი უწინ იყო კვერცხი, თუ ქათამიო.

რა თქმა უნდა რომ საჭიროა ისეთი პოლიტიკური პირობები, მაგრამ ჯერ ერთი ვიდრე დამყარდებოდეს ასეთი პირობები, განა ჯ—შვილივით უნდა უქმ სალაყბო დემოკრატიზმზედ გავიყინეთ და რეალურად არაფერი ვაწარმოვოთ, ან რა წინაგრძობით მოელოდება პოლიტიკურ პირობების შეცვლას, რომელიც მისცემს უპირატესობას ქართველ ხალხს. ან სად გონებიან პოლიტიკოსს როგორ ებატება იმის არ ცოდნა, რომ მთლიანი ტერიტორია, ეროვნული მილიანობაა მხოლოდ ფუძე, შემდეგში პოლიტიკური პირობების შექმნისათვის და როდესაც დაგვაქუცმაცებენ, როდესაც ცალკე სომხობა, ცალკე ოსობა, ცალკე შიდა გუბერნიების გაღმოსახლებულნი დაგვყოფენ და ცალკე უცხო მხარეში ემიგრაცია შეასუსტებს ჩვენი ეროვნული მაჯის ცემას—მაშინ გვიანლა იქნება: წამხლარსა საქმეს რას არგებს მას უკან თითზე კბენანი.

მთელ თავის უთავბოლო წერილს ბ. ჯ—შვილი იმისთანა უპატიოსნო ცილის წამებით აზავებს, რომ პირდაპირ გვრცხვენია, ამაზედ ლაპარაკი: „დღეს კი „კლდე“ გვირჩევენ, მოუსპვთ ოსებს საშუალება ადამიანურ არსებობისა“, „კლდე“ წინააღმდეგია ხიზანთა ინსტიტუტის ლიკვიდაციისაო და სხ. და ეს მაშინ, როცა პირველ მის ინსინუაციების შემდეგ ჩვენ № 12-ში ვწერდით: „სინარტულით უნდა ვვგებოდეთ კანონის საუკეთესოდ შეცვლას და არა საუკეთესოდ დარღვევას,—რასაც ხაზს უსვამდით...—რადგან ასეთი აზრი (ლიკვიდაციის წინააღმდეგ) ჩვენ არსად გამოგვითქვამს, აძულებულნი ვართ ვიფიქროთ, რომ ვაზეთმა (ს. გ.) ეს დასკვნა თავის საკუთარ თათიდან ამოსწოვა.“ და როცა ასეთ განცხადების შემდეგაც იმეორებს არ. ჯ—შვილი თავის ცილის წამებას—ჩვენ არ შეგვიძლიან ასეთი საქციელი უაღრესი სიტყვით არ აღვნიშნოთ და მოვითხოვოთ გვიჩვენოს ჯ—შვილმა ის ადგილი ჩვენ ჟურნალში, საცა ჩვენ ან პირდაპირ, ან ნართაულად, გადაკვრით გვეთქვას, რომ ხიზანთა ინსტიტუტის ლიკვიდაციის წინააღმდეგნი ვართ, ან ვისმე ურჩევთ „მოუსპვთ ოსებს საშუალება ადამიანურ არსებობისაო“—ეს მტკნარი პროვოკატორული ხრიკია ჩვენი საზოგადოების და ოსების წინაშეც. და სანამ ბ. ჯ—შვილი არ გვიჩვენებს ასეთს

ადგილს ჩვენ წერილებში, ჩვენ უფლებას ვიტოვებთ მის საქციელს უპატიოსნობა ვუწოდოთ. ჩვენ კი გულახდილად გამოვთქვამთ ყველა ჩვენ აზრს და ქართველი ერის წინაშე პირბადის აფარება არა გვკირია, მაგრამ რად დასკირდა ბ. არ. ჯ—შვილს ჩვენთან საბრძოლველად ასეთი დემოკრატიული და არა საკადრისი საშუალებანი, არ მაგოგიური და არა საკადრისი საშუალებანი, არ გვესმის; იმისა არ იყოს, რომ თაღლითურად მოგვაწერა, ვითომ ჩვენ, რუსეთში ბევრ დემოკრატიულ კანონებს ხედავთ.

შეიძლება ჩვენ ვცდებოდეთ, შეიძლება ჩვენ კარგად არ გვესმოდეს ეროვნული პრობლემის საკითხი და არ. ჯ—შვილის ბრძნულმა კამათმა გამოგვიკვიროს, მაგრამ როცა ჯ—შვილები განზრახ გვიმახინჯებენ აზრსა და საზოგადოებას ყალბად აცნობენ, ჩვენ გვიკვირს, როგორ უთმობენ ადგილს მის წერილებს განახლებულ რედაქციაში

ჩვენ არ გვიკვირდა, როცა ბედაურები სხვაგან იყვნენ და არ. ჯ—შვილს დარჩა მოედანი თვისი უვიცობის და უპატიოსნობის გამოსაჩენად, მაგრამ ჩვენ დიდათ გვიკვირს ეს ამბავი ეხლა, თითქო არსებული ორგანიზაცია და ორგანოც კვერს უკრავდეს უდიერ საქციელს. ჩვენ ვიწვევთ მოპირდაპირეებს უკუაგდონ ექვები და თაღლითობა და პატიოსანს კამათში გამოარკვიონ ჩვენი პოზიციები და თუნდ დაანგრეონ ისინი, და არა დახვავებული სიტყვებით: რეაქციონერები, „პროგრესიული ახალგაზრდობა“, თავდაზნაურული იდეოლოგიები და სხ., რაც საკითხს ამწვავებს, აბნელებს და მთავარ დებულებას საზოგადოების წინაშე ყოველთვის უსიამოვნო ელფერსა სცდებს. მეტი გამბედაობა, მოქალაქენო, მეტი პატიოსნება და გულწრფელობა, მეტი დაკვირვება რეალურ ცხოვრებისა და იქნება სიმართლეს თქვენც მიაგნოთ.

რ. გ.

პატარა ციკლოპები

ოდესღაც ქვეყნად უცნაური ადამიანები სცხოვრობდნენ. მათი განსაკუთრებული თვისება ის იყო, რომ ცალთვალანი იყვნენ. სახელიც უცნაური ჰქონდათ - ციკლოპი!

მაგრამ ცალ-თვალთა მათ არაფერს უშლიდა. ხედავდნენ სამაგალითოდ და თუ გნებავთ ამ ცალ-თვალთაში ერთგვარი ეკონომიაც იყო.

ასე მაგალითად გაღვიძების დროს მათ სრულიად არ სჭირდებოდათ ორივე თვალის გახელა, როგორც ჩვეულებრივ ადამიანს.

გაახელდნენ ერთ თვალს და უკვე დღე იყო! დახუჭავდნენ ისევ იმავე ერთ თვალს და უკვე ღამე იყო! ტიროდნენ ნაკლებ, რადგანაც სად ერთი თვალის ტირილი და სად ორისა!

და ატარებდნენ მონოკლს... მონოკლი ციკლოპების დროს არი მოგონილი! როგორც ხედავთ, მათ შექმნის დროს ბუნება ხელმძღვანელობდა ენერგეტიულ თეორიის უდიდესი პრინციპით:

ერთის თვალით იმის დანახვა, რასაც სხვები ორითაც ვერა ხედავენ!

მაგრამ ამ ჟამად მე მიანტერესებს, ის ერთი თვალის ციკლოპებს რომელი ჰქონდათ.

მარჯვენა თუ მარცხენა?

ამ კითხვას პარტიულ ფსიხოლოგიის თვალსაზრისით დიდი და გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს.

ასე მაგალითად:

თუ ციკლოპებს თვალის მხოლოდ მარცხენა ჰქონდათ, მაშინ ისინი ზოგიერთ პოლიტიკურ მემარცხენეს წინაპრებად უნდა ჩაითვალოს.

ასეთი პოლიტიკური მემარცხენენი კი ჩვენში მრავლად არიან. მემარცხენეობა ჩვენში ისეთივე ღვაწლი და რაინდობაა, როგორც ოდესმე მარლისათვის აღზევანს წასვლა.

ჩვენში ისეთი მემარცხენენი არიან, რომლებიც მარჯვენა ტროტუარზედაც არ გაივლიან.

— რათა?

— კომპრომისი გახლავთ?

— გნებავთ თამბაქო? ეკითხებით მემარცხენეს და აწვდით პაპიროსს მარჯვენა ხელით

ესე იგი მიღებულის წესით...

— მე მარჯვენა თამბაქოს არა ვწევ...

გეუბნებით მემარცხენე და მარცხენა ხელით მარცხენა ჯიბიდან მარცხენა პაპიროსს იღებს და ბოლსაც ტუჩის მარცხენა მხრიდან უშვებს. მაგრამ საქმე მარტო ამით არ თავდება.

ხშირად შეხვედებით ადამიანს მარტოდენ მარცხენა ხელით.

— მარჯვენა? ეკითხებით გაოცებული.

— ღირს განა მარჯვენა ხელის ტარება! გეუბნებათ მემარცხენე ზიზლით და თან გამჩნევიან, რომ მას არამც თუ მარტო მარჯვენა ხელი აკლია, მარჯვენა ფეხიც.

— ღმერთო! ფეხი, თქვენი მარჯვენა ფეხი?

— მოვიჭერი!

— რათა?

— ვილას დააქვს ეხლა მარჯვენა ფეხი, ეხლა მემარცხენეობის ეპოქაა!

და მარცხენა კაცი ისე ტრიალებს თქვენ წინ როგორც კარუსელი. ამასთანავე თქვენ თანდათან რწმუნდებით რომ თქვენ ნაცნობს აკლია ყველაფერი მარჯვენა.

— სად მიხვალთ?

— მარცხნივ!

— სადა სდგებართ?

— მარცხენა ქუჩაზედ.

— რას აკეთებთ?

— მარცხენა საქმეს.

— ღმერთო! ამბობთ თქვენ და იწერთ პირ-ჯვარს... რასაკვირველია მარჯვენა ხელით.

მარცხენა კაცს ეს აღელვებს.

ერთი ასეთი მემარცხენეა ბ. არ. ჯ—შვილი.

იგი პუბლიცისტი!

და ყველაფრიდან ეტყობა, რომ თავის წერი-ლებს მარცხენა ხელით სწერს რადგან ჯერ მისი ხელიდან მარჯვე არა გამოსულა რა.

ცხოვრების ბრძოლას იგი უკიდურეს მემარ-ცხენედ გაუბნია და ამ მარცხენა ბრძოლაში მან დაჰკარგა მთელი თავისი მარჯვენა მხარე:

მარჯვენა ხელი.

მარჯვენა თვალი.

მარჯვენა ყური.

მარჯვენა ქკუა.

და ასე გასინჯეთ მარჯვენა ნესტოც!

ცხოვრებამ მისგან მარცხენა კაცი შექმნა.

სძინავს მარცხენა გვერდზედ და ხედავს მარც-ხენა სიზმრებს

ხედავს მარცხენა თვალით და მარტო მარცხენა მხარეს

ფიქრობს მარცხენა ქკუით და მარცხენა საქმეზედ.

დადის მარცხენა ტროტუარზედ და მარცხენა ფეხით და ძალიან ნანობს, რომ ბუნებამ ორი ენა არ მისცა, მარჯვენა და მარცხენა, რომელთაგან მარჯვენას უსათუოდ ძაღლებს გადაუდგებდა.

როგორც ხედავთ არ. ჯ—შვილი ნახევარ ადამიანია.

მაგრამ მთლიან რამეზედ კამათი ძალიან უყვარს.

ტერიტორიის საკითხი მას ციკლოპთა საკითხ-ხად მიაჩნია და მედიდურად გვეუბნება:

— ტერიტორიის საკითხით მე დაინტერესებუ-ლი ვიყავ ჯერ კიდევ მაშინ, როცა ჟურნალი „კლდე“ გამოჩეკილი არ იყო.

მაგრამ განა ჩვენ იმაზედ ვკამათობთ, ციკლოპი უფრო ადრე იყო თუ ადამიანი?

არ. ჯ —შვილი, როგორც ქვეშაირიტი ციკლო-პი, რასაკვირველია, ჩვენზე ადრე ცხოვრობდა „უწი-ნარეს ყოველთა საუკუნეთა!“

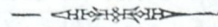
მაშინ როცა თვით ტერიტორიაც არ არსე-ბობდა.

მაგრამ დასკვნა?..

დასკვნა ერთია:

როგორც ნახევარ ადამიანი, როგორც მარტო-ოდენ მარცხენა კაცი, ყოველივე მარჯვენას მოკლე-ბული, ყველაფერს ნახევრად ხედავს.

ფარსმან-ფარუხი.

ამბავი გაქსუებულ ადამიანისა და სამარტელ გოგონასი

(მთხრობა ჯეკ ლონდონისა)

ეურთა სმენა აღარ იყო. ცალკე ცხენების ფეხის თქარათქური გაისმოდა, ცალკე შეურმეების უვირლი; ხიღზე უურძნით ძალზე დატვირთული ურძები მიდიოდ-ნენ და საშინელი რახარუხი გაჰქონდათ. ის კი გულ-დაღმა იწვა და შავა ეძინა.

თავი ქვეშამოდებულ გასუიის ფურცლიდან გადა-ცურებოდა და აწიწილი და დაუვარცხნელი თმა მზისაგან მოხრეუკულ ბადახებში გაჰხლართოდა. დამაზს ვურ ვეტ-უოდით: კბილები აკლდა და ნახევრად ღია პირიდან აქა-იქ შავად უჩანდა სსს; ხრინწიანი სმით სუნთქავდა; დრო-გამოშვებით რაღასაც შმოუდა; მთელი ტანი უკ-რთოდა, ედმიტებოდა. წამდაუწუმ თავს იქნედა.

ეტუობოდა, ძიღში ვურ ისვენებდა; გულში დედავდა და მზე და ბუხებიც აწუხებდა — მზე სნივეის აურიდა სსხეზე, ბუხები კიდეუ ხან ცხვირზე აცოცდებოდნენ, ხან ლოყებზე და ხან ქუთუთოებზე.

ერთ ზატარა ველზე იწვა. ცალ მხრივ ველი მდი-ნარის ტუიან სანაპირებისაკენ უშეგებოდა ურთაშად, ცალ მხრივ კიდეუ დობით იყო შემოფარგლული. დობე მთლად გაბარდნული ჯაგნართ იყო დაფარული; შივ და-ტანებული ზატარა ქიშკარი ძლივსადა მოსჩანდა. დობის იქით ზატარა დამაზი კალიფორნიული სსხლი იყო აშარ-ოული.

ქიშკარი ოღნავ გაიდა და ველზე ასეთი მშვენიე

რი გოგონა გამოვიდა, რომ მარტო სურათზე თუ, თორემ სხვაგან ვერსადა ნახავდით იმისთანას. რვა წლისა იქნებოდა, შეიძლება ცოტა მეტისა ან ნაკლებისც იყო. თუმცა მეტად ნაზი ტანი და ზაწია ფეხები ჰქონდა, მაგრამ სისხლნაკლებობა კი არ ეტყობოდა. ღამისა ჩქარა გოგონა იყო, თავზე ოქროსფერი და ნაშალი აბრეშუმით რბილი თმა ეყარა და დიდრბინი ლურჯი თვალები ხშირი და გრძელი წამწამებითა ჰქონდა დახრდილული. მარჯვენა ხელში ზაწია სხვაგვარა ჟღერდა.

ღობის გაყოფებზე შესამედ და უკანასკნელად უკადა უყარა მიმავალ წლის ჟღერობას. ბავშვი თან უკავილებსა ჰქრეჟდა და თავიუღას ჰქრავდა, თან ფრთხილობდა ქოლგა არ გამოედო შტოებისათვის და არ დაეფხრინა.

გოგონამ შემოურა ველს და მძინარე ადამიანს კი წააწედა თავი. მშინვე შესდგა და ცნობის მოეყარებოდა დაიწყო ცქერა. ოღნავად არ შეჰქინებია. მერე მობრუნდა და წასვლა დააბირა, მაგრამ კაცმა მოუსვენრად გაიქნ-გამოიქნია თავი; ბავშვი მხოლოდ ამ წუთის მიხვდა რანირად აწუხებდა მძინარეს მზე და ბუხები. სახე უცბად მოედრებულა და მხრურველობა აღებუტდა ზედა; თითის წვერებით მიუხლოვდა ადამიანსა, დაუხრდილა ქოლგით და ბუხები გაურეკა: ბოლოს ცოტა, ფიქრის შემდეგ გვერდითაც მოუწადა უცნობს.

ერთი საათის განმავლობაში გოგონა მარტო იმას და აკეთებდა, რომ ხან ერთ ხელში იჭერდა ქოლგას და ხან შერეოდა. მძინარემ უფრო წინარად და სწორედ დაიწყო სუნთქვა—მზე და ბუხები აღარ აწუხებდნენ. ხანდისხან კი საშინლად აკრატუნებდა და აჭრიალებდა კბილებს, სახეზე ველური გამომეტეველება დაემჩნეოდა ხოლმე, ქეთუთლები უკანაკლებდა, გეგონებოდათ ან ესლა გახელს თვალებს, ან ესლაო, მაგრამ თვალების გახელის მაგიერ პირს აღებდა, ტუჩებს ამოძრავებდა და ხურხურებდა: არა, არა და არა! დურთს გეფიცებით არა! შეგიძლიანთ ნაჭერ-ნაჭერ ამკუწით, სულ წვეთ-წვეთად სისხლიდან დამცალთ, მაგრამ მე მაინც არ გავცემო.

გოგონა გაკვირვებული უცქეროდა დადგრემილ, ტლანქ პირისასხეს. ცდილობდა ამ ადამიანისათვისაც რაიმე კუთხე მოეძებნა იმ ზაწიანა ქვეყნიერებაზე, რომელსაც თვითონ იცნობდა.

კალიფორნიის ზაფხულის სულის შემხუთავი დღე იდგა. მტრედისფერ ცაზე სუბუქი დრუბლები დასრიალობდნენ; დასვლეთით შავ დრუბლებს მოეყარათ თავი და წვიმას ეპირებოდნენ. უცბად სადღაც ახლოს ფურტკარმა გაიზუზუნა უხალისოდ, ბუჩქებში მწერების ჭუკჭუკი გაისმა, ჭარმა კიდევ ტოროლების გაღობა მოიტანა მინდვრებიდან. მაგრამ მაწინწადა, ქურდობაცა, № 4379

კატორღელი რის მხელისი ამას ვერაფერს გრძნობდა.

ბუდი არ სწელობდა რასის. ჩვიდმეტი წლისა მართალში მისცეს—შვიდი ცხენის მოზარდა დაბრალეს; თუმცა თვალთაც არ ენახა ეს ნაქურდალი ამ კაცსა, მაგრამ თოთხმეტი წელიწადი კატორღა მისცა გადაუწევიტეს. მოსამართლე სასჯელის რადენობის დაკვლად იღებდა გასამჯელის და ამიტომ ასეთი გულუხეობა გამოიჩინა რასის სქემში. საზოგადოებრივი აზრი კი ორი წლით დაზატიმრებსაც საკმარისად სთვლიდა.

კატორღაში რისს ველურად, არადადამანურად ეპერობდნენ, რის გამოც ხალხი მოიძულა, ბრძოლა გამოუცხადა ეგელას და შურის ძიებას შეუდგა.

ბევრი საშინელი რამ გადახდა რისს სიცოცხლეში: საშერობილედან გაქცევა გინდა თუ საშერობილეში აჯანყება, ეგელაში წილი ედო. გაქცევის დროს თერთმეტი ამხანაგი მოუკლეს. რამდენჯერმე სიკვდილით დასჯად მოელოდა რისსა.

რისმა ადამიანის სულის სივერავგერ იკემა და სულის სიმკაცრეც, მაგრამ სიცოცხლის სივერული მახინჯ არ ჩაივლა გულში. განთავისუფლებამდე სულ ბრძოლაში იყო, სულ შურსა ძიობდა და იცავდა თავის უფლებას. როცა გამოუშვეს საშერობილედან, ხუთი გირვანქა სტერლინგით დააჯილდოვეს და ასე აუნაზღაურეს ახლგაზრდობა, ადამიანის სიცოცხლის საუკეთესო დრო, რომელიც ციხეს შეაღია. განთავისუფლების შემდეგ რისი ცოტას მუშაობდა; უფრო წინადაში, მათხოვრობაში და ქურდობაში ამხილიდა სული. ხშირად სიკვდილით ამინებდა ხალხსა და ისე ართმეკდა ფულებს. ბევრსაც სვამდა.

როცა რის მხელისმა გაიღვიძა, თავის თავზე ქოლგა დაინახა. მზის სხივები აღარ აწუხებდა. ქოლგიდან თვალი ნაზ ზაწია თითებს და მკლავებს აყოფა და ბავშვის სახეზე გადავიდა. კაცმა პირდაპირ, მოურდილებად ჩახედა გოგონას თვალებში. ბავშვმა ერთბაშად სიცივე იგრძნო ტანში; მოელვარე ცივი და მკაცრი თვალებისა შეეშინდა, შივ ვერ დაინახა ის ნაზი შექმენის სხივები, რომლებსაც თავისიანების თვალებში ჰხედავდა ხოლმე, და თავი გვერდზე მიიღო. ეს თვალები იყო ნამდვილი კატორღელისა, ცხოვრებას მოწვევით აღამიანისა, რომელიც გადახვეულიყო ღამარაკსა, რომელსაც იქნება ადამიანურ ღამარაკის ძირითადი წესებიც აღარ ახსოვდა.

— რა ამბავია?—იკითხა მაწინწადამ ხრინწიანის და მკაცრი ხმითა.—თამაშობთ, თუ რა არის?

— როგორა გრძნობთ თავსა? — შეეკითხა ახლა გოგონა. მე როდი ვთამაშობ. მზე პირდაპირ სახეში

ცინაოებდათ. დედა ამბობს მზესზე ძილი მავნებელიაო.

სარწარად, ნახად შემოესმა როსის ბავშური გა-
მოთქმა: სიამოვნება იგრძნო: გაუგვირდა, რომ წინედ
უურადლებას არ აქცევდა ბავშურ ხმის ასეთ თვისებებს.
ნელ-ნელა წამოიწია და დაუწყო გოგონას უურება, რა-
ღაც უნდოდა ეთქვა, მაგრამ ვერ მოახერხა, გაუძნელდა.

— მგონი, კარგად გეძინათ, არა? — უთხრა ბავშვს.
როსი სტკბებოდა ბავშვის ცქერით.

— ჭო, — უხასუხა მოკლედ. — დიდხანს იკვირებო
მაგრე?

— დიდხანს, ძლიერ დიდხანს. შეგონა, თავის-
დღეში :ღარ გაიფიქრებდიო.

— შე კი, როცა გამფიქვდი, იფრია შეგონეთ.

— შე კეთილი სამარიტელი ვიყავი! სთქვა გოგო-
ნამ.

— რას ნიშნავს ეგა? — ჭკითხა როსმა და განუმი-
და.

კაცი თავს იმტურევედა, არ იცოდა როგორ განეგრ-
ძო ლაპარაკი. კაი ხანი იყო რაც ბავშვებთან ღარ ელა-
პარაკნა და ესლა ეს სიძნელი სიქმედ მიანხდა.

— რა სისაცილო ხართ! ნუთუ არაფერი იცით
კეთილ სამარიტელზე? განა არ განსოვთ? ერთი კაცი
მიდიოდა ერთხ...

— თითქოს მახსოვს, მეც იქ ვიყავი...

— შე კი არ ვიცოდი, რომ თქვენ მოგზაური
იყავით, წამოიძახა ბავშვს და შემოჭკრა ტაში.— მაშ ასე!
ის ღამიანი უჩანდეს ჩაუვარდათ, მიამკვდარეს და ისე
დააგდეს; კეთილმა სამარიტელმა იპოვა, წელულები შე-
უხვია...

— წელულები შეუხვია? — შეეკითხა მანწანწადა. თუ
არა ვცდები, ოდესღაც მეც გამოვიდა ეგ ამბავი, მაგრამ
იცით რა, ეგ მართალი არ არის; სამარიტელები ქვე-
ყანაზე არც ეოფილან და არც იქნებიან. მთელი ჩემი
სიცოცხლე იმათ ძებნაში გავატარე, მინდოდა ერთი მ-
ინც მეპოვნა, მაგრამ ვერ ვიპოვე.

— მერე, შე? — სჩქაროზე შეეკითხა გოგონა.

როსმა გაცრებით და ცნობის მოუვარებით გადა-
ხელა თავის ჰატარა მოსაუბრეს. ბავშვის უური ისეთი
გამჭვირვალე იყო მზესზე, ისეთი გამჭვირვალე, რომ
თითქმის შეიძლებოდა რაზე დაგენახათ მასში. მშვენიერ-
მა სახემ, ღურჯმა თკლებმა და ოქროსფერ თმების
ბზინვამ მანწანწადას ახტაცება მოჭგვარა. როსმა ვერ
თავის თითქმის არაღამიანურს, კუნთებიან უშველებელ
ხელს გადაავლო თვალი, მერე ბავშვის ნაზ ხელსა, რომ-
ღის კანის ქვეშ თითქმის სისხლის მიღების მოძრა-
ბა შეიძლებოდა გაგვიჩინათ. ტუსაღად ნამოფი თავის
ტვინს ჩვეულებრივ მიმართულებას აძლევდა. მოატონდა

ვეელა ის ჭირი, რომელიც მისთვის მიეყენებინათ, ეწ-
ვნიებინათ და გაიფიქრა, ვეელას, ვეელას შეუძლიან
ეს მომხიბლავი გოგონა მტვრად აქციოსო... თვით
უუძლურესსაც კი იმ ღამიანებს შორის, რომელიც ცხოვ-
რების გზაზე შე შემომხვედრიაო.

— მერე, შე? — აციფდებოდა გოგონა, — განა შე
არ ვიყავი კეთილი სამარიტელი?

როსი გონს მოვიდა, უფრო სწორედ რომ
გსთქვათ, თავის თავს მოჭმორდა — შეეშინდა, ემანდ ღა-
პარაკი მალე არ შესწუდესო.

— რა? — შეეკითხა ბავშვსა. — ჭო, მართლა, თქვენ
სამარიტელი იყავით.

როსს კიდევ მოაგონდა თავის ფიქრები.

— თქვენ არ გეშინიანთ? — შეეკითხა კიდევ ბავ-
შვსა.

ბავშვმა გაკვირვებით გადაავლო თვალი.

— ჩე... ჩემი, დაუმატა სტოდაფის ხმით როსმა.

ბავშვმა გულიანად გაღიხარდა.

დედა შეუხვება, თავის დღეში არაფრის უნდა ეში-
ნოდეს ღამიანსაო. შეუხვება, თუ ღამიანებზე იფიქრებ,
რომ ისინი კეთილები არიანო, კეთილები იქნებიანო.
ღამიანმა ღამიანზე მუდამ კარგი უნდა იფიქროს.

— მერე თქვენ კარგი გაიფიქრეთ ჩემზე, როცა
ღამიანზე და მზისაგან და ბუხებისაგან დამიფარეთ? —
ჭკითხა კატორღელმა.

— მანცა და მანც თქვენზე უფრო კარგი გავი-
ფიქრე, სანამ სიძველე ფუტკრებზე, — გამოუტელა გო-
გონა.

— მაგრამ, ხომ ფუტკრებზე უარესი ხალხიც
არის?

— დედა შეუხვება, ეგ ტუუილიაო. შეუხვება, ეო-
ველ ღამიანში ერთი რაიმე მანც არის კარგიო, თავი-
სი კარგიო.

— ჭო, მაგრამ დამე ხომ მანც უთუოდ მაგრა
ჭკეტავს ხოლმე კარებს?

— არა, მაგრა არა სულაც არა ჭკეტავს კარებს,
დედას არავისი ეშინიან და სცა შე მინდა, იქ მიშკებს
სასეირნოდ. იცით, ერთხელ უჩანდი შემოიძარა ჩვენსა.
დედა ადგა ღოგინიდან და დაიჭინა. მერე რა გგონი-
ათ თქვენსა ის სულაც არ იყო უჩანდი, ნამდვილი ღა-
რიბი ღამიანი იყო. დედამ ასვა, აჭმა და საშუალოც
უშოვა.

ი. სონლულაშვილი.

(შემდეგი იქნება).

რედაქტორ-გამომცემელი

ბ. გაბაშვილი.